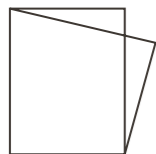

En overset professionsteoretiker?: Friedrich Nietzsche

Steen Nepper Larsen,
lektor, DPU, Aarhus
Universitet

Selvom Friedrich Nietzsche (1844-1900) skrev både *Schopenhauer som opdrager* (1874) og *Om vore dannelsesanstalters fremtid* (1872), der indeholder pædagogisk-filosofiske overvejelser i rigt mål, ville det være lettere anakronistisk og tendere mod at ligne et overgreb at gøre 'ham' til en opbyggelig professionsteoretiker; thi 'han' er ikke en systembevarende uddannelsessociolog endsige gift med lærerprofessionens eller forvaltningsmaskinens syn på sagerne, situeret som disse måtte være på deres faste pladser inden for den samfundsmæssige arbejdsdeling. 'Han' ønskede overhovedet ikke at være skoledannende – hverken professionelt (som ung universitetslærer og klassisk filolog i Basel) eller at have en hær af proselytter i sit kølvand.

Langt snarere er 'han' en utidssvarende samfundsrevser og provokatør af

den mere vidtløftige, sprogkritiske, livsbesyngende, lidenskabelige og eksistentialontologiske art. Nietzsches perspektiv er klart, samtididiagnostisk og misere-kortlæggende: Hære af alvors-tunge dannelsesfilistre med rumlende og usunde erkendelsessten i fordøjelsessystemer befolker professionerne. Derfor må livet og den frie tænkning befris fra masseuddannelsesfabrikkerne, statens klamme hånd og lønarbejdets snigende realiteter.

Dertil kommer, at Nietzsche ikke er teoretiker, men filosof på den store klinge. Han bedriver ikke normalvidenskab, deler ikke verden op i subjekt- og objektualistiske kæder og jagter ikke evidens eller effektivitet. Distancens patos og repetitivt enegænger i dragende alpebjerge under den høje sol var så udpræget hans kop te.

De højeste værdidomme har et kropsligt ophav og udtryk, og vi må lære at tænke med hele kroppen.

At tænke med fragmenter af Nietzsche
Nå, men efter denne afvisende eller stærkt reserverede indledningssvada, så lad mig alligevel – *trots alledem* – forsøge at tænke med nogle af de fragmenter, der findes i Nietzsches tæt vævede tekstlige skattekiste. Jeg griber fat i *Vi frygtløse*, en lille bog, som Forlaget Mindspace i København udgav i 2018.

"Vi er ikke nogle tænkende frøer eller objektiviserings- og registreringsapparater med nedkølede indvolde – vi må bestandig føde vore tanker ud af vor smerte og moderligt give dem alt, hvad vi har i os af blod, hjerte, ild, lyst, lidenskab, pine, samvittighed, skæbne, tilskikkelse. Liv – det vil for os sige forvandle alt, hvad vi er til lys og flamme, også alt, hvad rammer os, vi *kan* overhovedet ikke andet".

Således skriver Nietzsche i tekststykke 3 i forordet til andenudgaven af *Den muntre videnskab. La gaya scienza* i 1887. Den nyskrevne femte bog gav Nietzsche titlen *Vi frygtløse*, og den indgik som supplement til de oprindeligt fire bøger, der udkom i 1882. Her et andet tekststykke:

"Den største fejltagelse af alle! Det bekendte er det vante; og det vante er det sværest at 'erkende', det vil sige at se som problem, det vil sige at se noget fremmed fjernt, 'uden for os selv'..." (tekststykke 355).

Nietzsche tordner således imod tilsyneladende selvfølgeligheder af alle arter. Det går eksempelvis ikke an at opfatte kroppen som ren fysiologi og tanken som ren ånd, thi krop og tænkning kan ikke

adskilles. De højeste værdidomme har et kropsligt ophav og udtryk, og vi må lære at tænke med hele kroppen.

Defensoratet for defamiliariseringen kan således aldrig handle om, at børnene lige skal ud og have en lufter, så de kan komme tilbage og præstere i de 'rigtige' fag, såsom matematik, dansk og engelsk. Snarere må lærere og pædagoger på alle niveauer, der i dag støder ind i begreber som *embodied cognition* og kropsfænomenologi, forstå og agte Nietzsche som en af foregangsmændene for kroppens fulgyldige genkomst. På et tidspunkt, hvor kropdisciplineringen var på sit højeste, og de tyske skoler var gennemsyret af kristendommens og platonismens forestillinger om det syndige og forgængelige menneskekød, stod Nietzsche frem med et noget andet 'budskab'.

At arve traditionen kritisk overskridende "Vi kan ikke se rundt om vores eget hjørne", skriver Nietzsche i tekststykke 374. For ham er "al tilværelse essentielt en *udlæggende* tilværelse". Verden rummer uendeligt mange fortolkningsmuligheder. Tilværelsen er perspektivisk, og det er livet selv – og ikke blot sproget, bevidstheden eller erkendelsen, der bestemmer, hvilken verden vi 'får'. Livets tempo og kraft skal give verden farve.

Hermed åbnes der for en radikal hermeneutisk position. Samtidig må det også erkendes, at der altid er blindhed i indsigt, og at vi ikke kan se alt klart på én gang. Der er simpelthen grænser for transparens og for ethvert ocularcentristisk beherskelsesperspektiv.

Inden for dannelsesinstitutionerne må hvert enkelt menneske stræbe efter at tilegne sig traditionerne kritisk overskridende. Vi lever altid allerede i en hvirvel- og slipstrøm af, hvad der er blevet gjort, tænkt og skrevet. Dannelse er noget ganske andet end at erhverve sig en dannet og systemkonform smag og livsstil. Det gælder om at fremøve et livsperspektiv, at eksperimentere med glæde og uden sikkerhedsnet og at finde de spørgsmål – man selv brænder efter at undersøge og om muligt besvare. Nietzsche fremmaler et billede af frihed, kvalitet og beundringsøvelser, som Theodor W. Adorno og Peter Sloterdijk langt senere i det 20. og 21. århundrede skal 'brodere' videre på.

Som studerende og som forsker er det oplagt at kaste sig ud i at eksperimentere med Nietzsches begreber, dvs. at prøve at tænke med dem, helt konkret. Der kan således spørges kritisk til værdien af værdien evidens, og det kan

undersøges, om der overhovedet kan anlægges perspektiver på læring, som kan højne livets kvalitet i de lærendes livsperspektiv, eller om læringsbegrebet hurtigst muligt bør kastes ud på historiens mødding. Således ville Nietzsche aldrig have gouteret det nihilistiske mantra om, at det skulle være vigtigere 'at lære at lære' end at lære noget bestemt. Havde Nietzsche levet i 160-170 år ville han efter al sandsynlighed og såre kongenialt have slået følge med Gert Biesta, der har dekonstrueret den anmassende og substansløse læringsideologi efter utrætteligt at have stillet den til skue til spot og spe fra 00'erne og frem til i dag.

For 135 år siden skriver Nietzsche forunderligt forudseende i tekststykke 373, at "en essentielt mekanisk verden ville være en *meningsløs* verden", og at vi ikke skal finde os i at se "tilværelsen nedgjort til en regnedrengeøvelse og studerekammersyssel for matematikere". Han ville næppe have brudt sig om læringseffekt- og trivselmålinger – endsige have jublet over fremdriftsreformen, færdiggørelsesbonussen og uddannelsesloftet. Viljens frihed og livskraftens udfoldelse burde og bør ikke hæmmes af slige profane indretninger. Skønt er det at læse denne form for positivismekritik, før dette ord blev opfundet. Dertil kommer, at han fastholder en både ontologisk og eksistensontologisk åbenhed. Eller formuleret på en anden facon: *at* verden er til, og *at* vi er til, betyder ikke, at skole- og uddannelsessystemerne har ret til at komme farende med at fortælle os, *hvordan* disse at-heder skal designes, skævvrides, prises og testes. Ontologien er en åben procesontologi hos Nietzsche og ikke et epistemologisk objekt, der kan fikseres og (be)mestres.

Mellemværende-filosofi

Nietzsche påpeger, at det er helt forføjlet at tro, at vi er mest os selv i vores egen bevidsthed. Bevidstheden er overhovedet ikke et privilegeret centralperspektiv og et autentisk helle i livets trafik, men snarere gennemtrængt af sociale konventioner og begrænset af sproget. Først som socialt dyr har mennesket lært at blive bevidst om sig selv. I tekststykke 354 kalder ham ligefrem bevidstheden for "et forbindelsesnet mellem mennesker", mens han begræder, hvorledes mennesket bliver gennemsnitliggjort og formgivet af sociale og sproglige processer, som det ikke kan (be)styre, endsige holde 'ude'. Disse betragtninger er mange år forud for deres tid. I dag tales der om diskurser, subsystemer, kommunikationsformer og rationalitetstyper på de højere læreanstalter. Men samtidig pointerer Nietzsche, at mennesket er et tegnopfindende og fortolkende dyr, der endnu langt fra har afprøvet alle sine muligheder for liv og betydningsdannelse. Fremtiden er ladet med semiotiske muligheder. Det sidste tegn er ikke sat eller tydet, og de første tegns metafysiske aura er heldigvis svindende, tænker den metafysikkritiske tysker.

Det er lige før, den mellemkomst-orienterede Nietzsche genaktiverer Hegels begreber om formidling, forbindelse og relation (*Vermittlung, Verbindung og Beziehung*), samtidig med at han foregriber samtidens faible for blandinger, 'interconnectivities' (gensidige forbindelser) og *Weltbeziehungen*, som den tyske sociolog, resonansapologet og accelerationskritiker Hartmut Rosa skriver om. Den tyske kropsfænomenologiske filosof og psykiater Thomas Fuchs kalder ligefrem hjernen for et *Beziehungsorgan*, og det begreb ville Nietzsche helt sikkert

En oversat professionsteoretiker?: Friedrich Nietzsche

have elsket, selvom han intet kendte til neuroplasticitet, dvs. til teorier om den plastiske, foranderlige og formbare hjerne.

Summa summarum så må professionsbærere, der vil være sig selv bekendt, hvad angår såvel navn som gerning, have blik for, at det er mellem os, at det hele sker. Med andre ord må vi dyrke mellemværenderne, fællesskaberne og de endnu uafprøvede udvekslinger os

imellem og ikke degenerere til udelukkende at agere som egeninteresserede *rational choice*-atomer i forsøg på at mele egen kage. Decentreringskunst og midtpunktsforskydninger skal der til. Forpligtelserne over for de statslige og forvaltningsmæssige styringsmaskiner må afvikles behørigt, og professionsbærerne må forsøge at genaktivere deres egne grunde til at eksistere og kreere et eget værdigt sprog at fungere i.

Forsøger man at læse Nietzsche som professionsteoretiker både før og efter sin tid, så ender man sikkert med at pådrage sig et livslangt opdrag: at formå at forløse en rig fortidsladet arv, der aldrig blev udlevet, og en latent ventende fremtidsopgave, der endnu ikke er blevet realiseret.